

■ Kateřina BŘEZINOVÁ

Latinos: jiná menšina?

Američtí Hispánci mezi Kennedym a Trumpem

Nakladatelství Libri, Praha 2020, 259 s.

Los Angeles, Santa Fe, Colorado, Nevada, Arizona – to jsou jen některé z bezpočtu místopisných názvů Spojených států amerických, které moc americky neznějí. Spíš španělsky. Třebaže dnes Hispánci představují 18 procent obyvatel USA, tedy 60 milionů – což je po bílých Američanech nejpočetnější etnikum – a předkové některých z nich žili na současném území USA ještě před jejich samotným vznikem, jejich přítomnost je dodnes zdrojem neklidu či rovnou napětí jisté části americké společnosti, tak jako tomu ostatně bylo v posledních přinejmenším dvou stech letech.

Moderní varování před rozpadem americké společnosti na část anglosaskou a hispánskou zaznívajících z druhého břehu Atlantiku jsou známá například v podobě úvah uznávaného politologa Samuela Huntingtona (1927–2008), s nimiž se už před lety mohli seznámit i čeští čtenáři (česky vyšly například jeho knihy *Střet civilizací. Boj kultur a proměna světového řádu*. Rybka Publishers, Praha 2001 nebo *Kam kráčíš, Ameriko? Krize americké identity*. Rybka Publishers, Praha 2005). Zrovna tak některé projevy či mediální výroky donedávna úřadujícího amerického prezidenta Donalda Trumpa vypovídají leccos o náladách v americké společnosti: zdá se, že od začátku 21. století v USA citelně „přituhuje“ a tamní početní Latinos se častěji než dřív ocitají na mušce politických výpadů. Jakkoli jsou Hispánci ve své většině dobře integrováni do americké mainstreamové společnosti a se svým okolím se asociují na úplně jiném než etnickém základě, když se to hodí, mohou být snadno označeni za „jiné“ Američany. Zároveň je jasné, že budou hrát v dalších osudech americké společnosti zcela klíčovou roli. Podle kvalifikovaných odhadů budou v polovině

21. století demograficky největší skupinou obyvatel USA.

Americké, či „cizí“?

To jsou přinejmenším dva důvody, proč české amerikanistce a historičce Kateřině Březinové náleží pochvala a uznání za její rozhodnutí problematiku amerických Hispánců zkoumat. „Španělsky psaným“ kapitolám amerických dějin se Březinová věnuje dlouhodobě. Je autorkou řady studií a článků, nakladatelství Karolinum vydalo její španělsky psanou monografii o poválečné generaci Mexičanů v USA (*El imaginario chicano*. Karolinum, Praha 2014). Už v této práci se zajímala nejen o způsoby, jakými Chicanos definují sami sebe, a o klíčová témata jejich komunit, ale sledovala také jejich účast na tehdy silící kritice tradičního způsobu chápání americké identity.

Ve své nové monografii *Latinos: jiná menšina? Američtí Hispánci mezi Kennedym a Trumpem* hledá Březinová s mimořádnou pečlivostí a plí odpoví na řadu vzájemně se prolétajících a prostupujících, co chvíli se jako bumerang vracejících otázek, ve snaze pochopit tu hlavní: do jaké míry lze (vůbec) interpretovat Latinos v USA jako menšinu? Do jaké míry a proč jsou tito lidé vnímáni v „zemi neomezených příležitostí“ jako cizinci?

Portrét hispánské populace v USA se autorka rozhodla časově orámovat dobou posledních šedesáti let, a umístila jej tedy mezi počátek administrativy J. F. Kennedyho (1961) a konec prezidentského mandátu D. Trumpa (2021). Ve svém výkladu postupuje systematicky a přehledně: nejprve nabízí základní fakta, kdo Latinos jsou, odkud přicházejí a kde v USA žijí. (Mimořádně, označení Latino a Hispánc – Hispanic – se dnes užívají jako synonyma a označují obyvatele původem z Hispanoameriky, jakkoli Latinos teoreticky zahrnují i obyvatele brazilského původu – těch však v USA žije velmi málo. Zatímco termín „Hispánc“ se v USA rozšířil v šedesátých a sedmdesátých letech 20. století, kategorie „Latinos“ se ve

statistikách poprvé objevila v roce 1997.) Táže se, co pro Latinoameričany usazené (nebo už narozené) v USA znamenalo hnutí za občanská práva a uznání menšin v šedesátých a sedmdesátých letech 20. století a jakou roli v něm sami hráli. Sleduje, jak si dnes oproti dalším Američanům stojí, pokud jde o příjmy, vzdělání, věk, právní postavení, občanskou i politickou integraci a angažovanost. Dále si klade otázku, do jaké míry umožňují charakteristické rysy Latinos v USA definovat je jako jednu skupinu. Shromážděná fakta a odpovědi pak zasazuje do širší politické a kulturní historie Spojených států. Na závěr se zamýšlí nad vlivem Latinos na americkou kulturu a společnost a nad působením hispánské kulturního živlu v amerických megalopolích, kde jsou tradičně početně zastoupeni v populaci. Nakolik je jejich tvorba „americká“ a nakolik „cizí“? Spoluutváří i oni americkou kulturní identitu?

Autorka se opírá o kvalitní teoretickou práci a širokou paletu sekundárních zdrojů: pracuje zejména se statistickými přehledy a materiály Amerického sčítacího úřadu (United States Census Bureau) s celostátními reprezentativními průzkumy s migračními daty amerického ministerstva vnitra, s analýzami respektovaných výzkumných pracovišť, jako je Pew Research Center nebo Woodrow Wilson Center, a se statistikami shromážděnými na

akademické půdě v USA a v Latinské Americe. Do značné míry rovněž vychází z vlastního terénního výzkumu, především ze sérií interview s Latinos uskutečněných v USA, Mexiku, na mexicko-americké hranici a v Portoriku. Pohybuje se na pomezí historie, antropologie a sociologie, čtenář se však rozhodně nemusí bát toho, že by v přechodech mezi disciplínami neobratně „škorbtala“; právě naopak, interdisciplinarita textu velmi prospívá a osvěžuje jej.

Text knihy je členěn do pěti kapitol. V první s názvem *Spory o americkou identitu* Březinová zasazuje Hispánce do širší diskuse o americké identitě. Jaké jsou vůbec pilíře americké identity a jaké místo v nich připadalo a připadá Latinos? Autorka čtenáře srozumitelně provede vývojem úvah o podstatě americké identity, od narativu „zjevného údělu“ (koncept „manifest destiny“ z poloviny 19. století implikoval, že osídlení nového kontinentu přířkla evropským přistěhovalcům boží Prozřetelnost) a fenoménu otevřené hranice na Západě (díky které jsou Američané „předurčení“ k síle, bystrosti, orientaci na zisk a majetek) přes imperativ asimilace 19. a velké části 20. století až po multikulturní model, uplatňovaný zhruba od osmdesátých let 20. století, který předpokládá splynutí jedince s většinou formou multikulturní integrace (jedinec se dále ztotožňuje se svou původní kulturou a současně splývá s tou americkou). Upoutá zmínka o původu termínu *melting pot*, který se v praxi vžil jako synonymum pro asimilaci: metafora tavicího kotlíku jako prostředí přetvářejícího národy do nové a lepší podoby či identity pochází od britského dramatika Israela Zangwilla (1864–1926). Jeho (stejnomená) divadelní hra, poprvé uvedená v roce 1908, mocně oslavovala kulturní proměnu příslušníků národů přicházejících do USA. Podle Březinové se však tato proměna v době, kdy se termín uchytil, čekala zejména od nově přichozících Evropanů; přistěhovalci neevropského původu do kotle nepatřili – tím se autorka jasně staví po bok mnoha intelektuálů a odborní-

ků z oblasti společenských věd, kteří představu tavicího kotle označují za americký národní mýtus. Konečně si Březinová v této kapitole všimá (pro současnost zcela klíčového) posunu, který ve věčné debatě o americké identitě způsobily teroristické útoky na Pentagon a Světové obchodní centrum v roce 2001, totiž vyostření sporu o multikulturalismus a nové chápání odlišnosti či jinakosti jako hrozby identity a kulturní celistvosti USA. „Jiné“ a „odlišné“ se přitom na přelomu 20. a 21. století podle Březinové začaly více než kdy dříve ztotožňovat právě s přistěhovalcům z Latinské Ameriky. Zároveň se ale táž „jinakost“ Latinos podle autorky podílí na tom, co naplňuje obsah americké identity, a pochopit americkou identitu jinak než v této úplnosti nelze. V úvahách o tom, co je „doopravdy americké“, je podle Březinové nutné zkoumat „*nejen oficiální a elitně vytvářené a šířené verze, ale i všechny menšinové americké zkušenosti, tedy i zkušenosti černochů a Latinos v USA.*“ (s. 28)

Není Latino jako Latino

Od sedmdesátých let 20. století vystřídali přistěhovalci přicházející do USA ze zemí na jih od Rio Grande do té doby převládající migraci z Evropy. V roce 2000 pak Latinos početně přerostli americkou černošskou komunitou. Je evidentní, že se jedná o velkou masu lidí, jejichž počet nezadržitelně roste. Co se však za úhrnnými statistikami o Latinos skrývá? To se autorka pokouší čtenářům přiblížit v druhé kapitole, nazvané *V mnohosti jednota?*, kde přesouvá pozornost k jednotlivým hispánským komunitám (vybírám ty, jejichž populace v USA čítá milion a více lidí – tedy Mexičany, Portoričany, Kubánce, Dominikánce, Salvadorce, Guatemalce a Kolumbijce). Bližším studiem těchto skupin pak dostatečně věrohodně dokládá, že jejich nejcharakterističtější rysem je vnitřní různorodost. Skutečně si stěžít představíme větší rozdíl (na americkém pracovním trhu, na společenském kolbišti vůbec) než mezi, řekněme, představiteli vzděla-

né kubánské elity, kteří emigrovali z ostrova po roce 1959, profitovali ze vstřícné imigrační politiky USA vůči Kubáncům (*Cuban Refugee Program* z roku 1961, *Cuban Adjustment Act* z roku 1965, pravidlo tzv. suché nohy z let devadesátých) a dnes jsou již zcela integrováni do mainstreamového prostředí na Floridě či v New Yorku, a mladými lidmi proudícími v současnosti do USA z tzv. banánových republik, prchajícími před politickou nestabilitou a násilím, kteří (či stále častěji které) se po překročení hranic stávají špatně placenými uklízečkami, chůvami nebo pomocnicemi v domácnosti a mohou být americkými úřady kdykoli vyhoštěni zpět. Bližším pohledem na historické okolnosti příchodu jednotlivých skupin autorka načrtává jak témata, která dnes Latinos navzájem spojují, tak ta, která je rozdělují, přičemž příliš nepřekvapí konstatování, že stěžejním faktorem pro „kvalitu života“ Latinos v USA je místo narození. Druhá a třetí generace vykazuje vyšší dosažené vzdělání a lepší socioekonomické postavení než první generace přistěhovalců (takzvaní *foreign-born*). Ačkoli ani toto tvrzení neplatí bezezbytku – například američtí Kubánci či Dominikánci, emigrovavší ze svých ostrovů před represí jak levicového (Kuba), tak pravicového (Dominikána) režimu, jsou vesměs dobře společensky a ekonomicky situovaní navzdory tomu, že mezi nimi převažují *foreign-born*. Buď jak buď, většinu Latinos v USA – celých 67 procent – dnes tvoří druhá a třetí generace, tedy ti, kteří se tam již narodili.

V součtu se svými *foreign-born* soukmenovci představují příslušníci druhé a třetí generace asi 13 procent amerického elektorátu. Jak je možné, že jejich reálný vliv na volební výsledky v USA je poměrně malý? Tomuto zdánlivému rozporu se Březinová věnuje ve třetí kapitole, příznačně pojmenované *Latinos jako spící obr americké politiky?* Zkoumá formy účasti Latinos na politickém životě v USA na různých úrovních (místní, státní, federální). Na příkladu tří amerických států, v nichž historic-

ky představují početně významnou část populace, sleduje, jak se Latinos účastnili a účastní politického života v posledních třiceti letech. (V Texasu, Novém Mexiku a Kalifornii dnes představují 40, 49 a 40 procent všech obyvatel.) Nevelký vliv na výsledky voleb v USA vysvětluje tím, že se mezi nimi nachází mnoho nevoličů – osob, které nejsou americkými občany (buď v USA žijí s povolením k trvalému pobytu, nebo bez vědomí úřadů – pak pocházejí nejčastěji ze Střední Ameriky či Mexika). Další, velmi početnou skupinu představují podle autorky Hispánci s americkým občanstvím, ale mladší 18 let. U lidí z této skupiny lze očekávat, že budou v budoucnu pravidelně posilovat hispánský elektorát o miliony nových voličů. V politických preferencích Hispánců ovšem existují podstatné rozdíly – nevolí jako jeden blok. Jejich politická aktivita (či pasivita) je v autorčině argumentaci dalším dokladem toho, že Latinos nelze vnímat monoliticky a že i v tomto aspektu jsou vnitřně nejednotní a vyvolávají plno otázek – jakkoli má otazník v názvu kapitoly spíš rétorickou funkci (protože spícím obrem americké politiky nepochybně jsou!), plně opodstatnění získává ve chvíli, kdy se zamyslíme nad konkrétní podobou „obrovky fyziognomie“.

Tortillas, tacos, burritos...

Ve čtvrté kapitole *Latinos a přistěhovalectví* se autorka věnuje jednotlivým migračním proudům do USA. V této části knihy opouští pomyslný „Latino parket“ a zkoumá migrační politiku Washingtonu vůbec. Právě v těchto partiích patrně nejvíce osloví zájemce o zahraniční politiku USA a širší souvislosti migrace v celosvětovém měřítku. Pak se již čtenář může plně ponořit do příběhu salsy, hip hopu a reggaetonu či pochopit, jak se gastronomická nabídka v celém západním světě mohla tak rychle rozrůst o tortillas, tacos a burritos. To vše jako součást páté kapitoly *Naše Amerika* o vlivu Latinos na americký kulturní mainstream, literární, hudební, výtvarný, taneční, gastronomický..., ale i vědecký a intelektuální. Ve všech

těchto oblastech se světy, které často bývají zobrazovány jako navzájem si protiřečící, skutečně setkaly a setkávají. Zájemcům o soudobou světovou literaturu tuto kapitolu vřele doporučuji jako zdroj neotřelých tipů. Pestrost témat, které v současnosti Latino literární tvorbě dominují, je až zarážející: v žádném případě se nejedná „jen“ o exilovou zkušenost, vykořeněnost či téma rozdělených rodin.

Latinos podle Březinové nejenže nejsou tak docela „obyčejnou“ americkou menšinou; problematické je nejspíš – tak alespoň chápu celkové vyznění knihy – i samotné označení „menšina“. Američtí Hispánci představují jeden z populačních základů, „substrátů“ Ameriky, který v minulosti živila a dodnes živí řada procesů a vlivů, od někdejší španělské kolonizace přes pozdější vlny přistěhovalců z Jihu po dnešní vysoké reprodukční číslo Latinos druhé a třetí generace. Amerika dnes prochází zásadními demografickými, ekonomickými a kulturními proměnami a Hispánci jsou jejich klíčoví spoluaktéři.

Domnívám se, že Březinová dokázala českému čtenáři předložit mimořádně kvalitní text, v němž se jí opravdu podařilo – jak popisuje svou ambici v úvodu – nabídnout klíč k lepšímu pochopení přítomnosti Latinos v USA. Její monografie nemá v českém akademickém prostředí obdoby. Píše fundovaně, zasvěceně a čtivě, jazykem, který se vzpírá suchopárné školenosti a nepředstírá přehnanou politickou korektnost. Text obsahuje rámečky s prakticky orientovaným obsahem (medailonky osobností, popisky významných jevů a událostí), které slouží jako protíváha teoretickým pasážím. Jedinou závadu knihy spatřuji v absenci jmeného i věcného rejstříku a v místy ne zcela dokonalém zpracování grafů a tabulek.

Ačkoli autorka tenduje k převážně pozitivnímu vnímání amerických Hispánců a nezapře jistou dávkou obdivu k „největší multikulturní laboratoři světa“, jak fenomén Latinos v USA nazývá antropolog a teoretik

Néstor García Canclili, autor slavných *Hybridních kultur* (*Culturas híbridas. Estrategias para entrar y salir de la modernidad*. Grijalbo, México 1990), dokáže být k předmětu svého bádání kritická a její úvahy nad tím, jak Hispánci modifikují a do jakých stran a tvarů „rozpínají“ americký mainstream, poskytují skvělou příležitost k diskusi i pro naši akademickou, do sebe často zahleděnou komunitu – nejen o tom, co je americké a kdo je dnes vlastně Američan, ale vzhledem k obecnému významu menšin i o tom, kdo jsme my, Evropané.

Malé přání na závěr: Pokud by se Kateřina Březinová v budoucnu rozhodla srovnat výsledky svého výzkumu Latinos v USA se situací Hispánců usazených například ve Španělsku – ti dnes v zemi za Pyrenejemi představují asi třímilionovou komunitu –, bylo by extrémně zajímavé sledovat, v čem by se její portrét obou komunit lišil a kde by naopak vysledovala podobnosti. Nakolik by se projevil fakt, že Španělsko jako člen Evropské unie věnuje integraci přistěhovalců větší péči a systematickou podporu, než je tomu v USA, které spoléhají primárně na stmelující vliv konzumu, pop-kultury, školního a pracovního prostředí? Výsledky autorčina výzkumu latinskoamerické diaspory ve Španělsku mezi Franciskem Frankem a Filipem VI. bych si přečetla s opravdovým zájmem!

Hana Bortlová-Vondráková

■ **Pavel VANČATA**
Vocelovej. Osudy velitele 311. perutě RAF Josefa Ocelky a jeho bratra, stíhacího pilota Antonína Ocelky

Svět křídel, Cheb 2020, 352 s.

Koncem roku 2020 se na knižní trh dostala publikace mapující válečné osudy československých letců – bratrů Josefa a Antonína Ocelkových, kteří během druhé světové války bojovali v řadách britského Královského letectva (RAF). Protože dosud nebyla vydána žádná jejich obsáhlejší biografie, Pavel Vančata, autor několika